

gingen is opgelost. Vorig jaar werd duidelijk dat de Europese Commissie zich niet kon vinden in de wijze waarop Nederland de beheersvergoeding in het kader van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) uitbetaalt aan samenwerkingsverbanden van agrariërs. In goed overleg met LTO/ Natuurlijk Platteland Nederland is voor deze problematiek een oplossing gevonden, die past binnen de kaders van de Europese regelgeving. Samenwerkingsverbanden van agrariërs kunnen collectieve aanvragen blijven indienen, de uitbetaling zal echter plaats vinden aan individuele agrariërs. Ruimte voor regionaal maatwerk wordt gecreëerd, doordat leden tegelijkertijd met het indienen van de aanvraag een contract kunnen tekenen met het samenwerkingsverband waaraan zij een contributie betalen. Het samenwerkingsverband kan deze naar eigen inzicht inzetten.

- Speciaal voor samenwerkingsverbanden komen er 4 aangepaste pakketten voor weidevogelbeheer en drie extra mogelijkheden voor uitgesteld maaibeheer.
- In de SAN is de verklaring van geen bezwaar, die de pachter moest overleggen bij het indienen van een aanvraag, afgeschaft.

Naast deze wijzigingen is er ook nog een aantal wijzigingsvoorstellen dat vanwege de tijd nog niet doorgevoerd kon worden. Deze voorstellen vereisen een nadere uitwerking of afstemming met andere actoren. Deze zullen komend jaar (voor de aanvraagperiode voor 2005) uitgewerkt worden.

Voor vragen over Programma Beheer en over de wijzigingen kunt u contact opnemen met het regionale DLG kantoor van uw provincie of het LNV loket (0800-2233322)

B. van Erve werkt bij het ministerie van LNV en is redacteur van het Vakblad Natuurbeheer

BUITENLUI, NATUURLIJKE PARTNERS BIJ LANDSCHAPSBEHEER

R. le Lutte

Boeren hebben eeuwenlang het cultuurlandschap in Nederland gevormd en beheerd. Steeds meer boeren stoppen echter met hun bedrijf. Vrijgekomen boerderijen leveren een interessant woonaanbod op voor mensen die buiten willen wonen. De plaats van de boeren wordt zo steeds meer ingenomen door buitenlui.

De belangstelling voor landelijk wonen is zowel bij mensen in de stad als in een dorp groot. Zij waarderen vooral de kwaliteit van het landschap, het draagt bij aan hun woongenot. Maar daarmee komt de borging van die kwaliteit ook in andere handen. Waar tot nu toe boeren als beheerder werden gezien en aangesproken, krijgen nu ook buitenlui een verantwoordelijkheid bij het behoud en beheer van het landschap. Buitenlui hebben er zelf belang bij, omdat ze zo de kwaliteit van hun eigen leefomgeving kunnen verbeteren. Terreinen van buitenlui kunnen door biotoopontwikkeling hun natuurwaarde terug krijgen, die door intensieve agrarische productiemethoden op deze gronden was verminderd. Sommige buitenlui ontwikkelen deze terreinen tot

hun eigen 'natuurparadijs'. Maar de kracht van buitenlui als kleinschalig 'terreinbeheerder' ligt ook bij het verbinden van de afzonderlijke terreinen met aangrenzende terreinen van burens, boeren en buitenlui. Buitenlui doen daarmee precies wat de overheid wil met natuur in Nederland: medeverantwoordelijkheid nemen voor natuur.

Om meer zicht te krijgen op deze nieuwe doelgroep, heeft Alterra een verkennend onderzoek uitgevoerd onder buitenlui in de Achterhoekse gemeente Zelhem. Daaruit blijkt dat de helft van de buitenlui in de afgelopen 10 jaar op de huidige plek is komen wonen. Het grootste deel van de buitenlui heeft woonervaring in een plattelands of dorpsmilieu. Het aandeel echte stedelin-



De helft van de respondenten vindt, dat zij met de wijze van beheer van het eigen terrein, een bijdrage levert aan de natuur- en landschapswaarde in de omgeving.

Foto: Gerard Grimberg.

gen is heel klein. De meeste respondenten zijn uit de Achterhoek zelf afkomstig. Men is gemiddeld hoger opgeleid. Buitenlui bewonen voor 80% een boerderij of boerderette. De helft van de respondenten bezit 0,5 tot 5 hectare. Tweederde van alle respondenten gebruikt de grond als weiland. Een inrichting met boomgaard, landschapselementen en natuurontwikkeling komt bij de categorie met een kavelgrootte van 0,5 tot 5 hectare het meeste voor. Belangrijke motieven voor buiten wonen zijn rust, ruimte (vrije ligging, grote kavel en ruimte voor hobby's) en privacy. Natuur en het landschap in de directe woonomgeving komen op een tweede plaats. De leefruimte en de leefstijl staan voorop. Zeventig procent heeft grote belangstelling voor natuur. Dit uit zich in al uitgevoerde terreinmaatregelen en toekomstige plannen voor biotoopontwikkeling. Vooral herstel en aanleg van landschapselementen vinden plaats, omdat men aansluiting van het eigen terrein op de omgeving belangrijk vindt. Men ontwikkelt natuur vooral om natuur in de directe omgeving te kunnen 'beleven' en niet vanuit een wens om hoogwaardige natuur te realiseren. Buitenlui werken dus vooral aan biotoopontwikkeling en niet aan specifiek soortenbeheer.

Het merendeel van de respondenten heeft natuur- of landschapsmaatregelen op zijn terrein gerealiseerd. Daarbij heeft de helft van de respondenten nog plannen voor de realisatie van aanvullende natuur- of landschapsmaatregelen. Een groot deel van de respondenten investeert zelf in deze maatregelen en subsidie zien zij niet als een voorwaarde. Wel geeft men aan dat met subsidie meer bereikt kan worden. De helft van de respondenten vindt, dat zij met de wijze van beheer van het eigen terrein, een bijdrage levert aan de natuur- en landschapswaarde in de omgeving. Een aanzienlijk deel van de respondenten is echter onzeker en niet deskundig om dit aan te geven.

Ondersteuning van buitenlui

De buitenlui hebben veel vragen over de mogelijkheden van het eigen terrein, of willen hun eigen plannen op juistheid toetsen. Daarnaast willen ze hulp



Nieuwe bewoners hebben vraag naar kennis over de omgeving, zoals landschap, cultuurhistorie en geschiedenis. Deze kennis draagt bij aan de bewustwording en beleving van het landschap. Foto: Gerard Grimberg.

bij de subsidieaanvraag. 'Wat kan ik en wat mag ik?' zijn de kernvragen. Ook is er behoefte aan concrete ondersteuning bij de uitvoering van het beheer. Naast kennis over het beheer wil men tevens natuurtechnische vaardigheden aanleren. Vervolgens is er behoefte aan het inhuren van hulp, omdat de vele tijd die het beheer kost, een belangrijk knelpunt is. Verder is er vraag naar kennis over de omgeving, zoals landschap, cultuurhistorie en geschiedenis. Deze kennis draagt bij aan de bewustwording en beleving van het landschap.

Ondanks deze grote behoefte aan hulp zijn de meeste buitenlui geen lid van een plaatselijke natuurvereniging. Men geeft de voorkeur aan informatie in schriftelijke vorm, zoals brochures, Internet etc. Verder wil men wel deelnemen aan vrijblijvende en weinig tijdeisende activiteiten zoals lezingen, excursies en workshops. Aan tijdeisende activiteiten, zoals een intensieve cursus of actieve deelname aan een vereniging, is weinig behoefte. De buitenlui benaderen het liefst zelf de personen die ze nodig hebben. Daarbij geven zij wel de voorkeur aan één centraal punt, bijvoorbeeld een groenloket, waar ze deze informatie kunnen krijgen. De gemeentelijke landschapscoördina-

tor vervult in Zelhem een belangrijke rol als eerste aanspreekpunt bij de ondersteuning van buitenlui. De agrarische natuurvereniging 't Onderholt en de provinciale stichting Landschapsbeheer Gelderland worden nauwelijks benaderd voor hulp. Voor deze organisaties liggen er kansen voor het ondersteunen van buitenlui. Dit moet wel een passende vorm hebben en meerwaarde opleveren, want men is huiverig voor lidmaatschap van een vereniging of het volgen van een cursus.

Voorbeelden en actieve voorlichting worden genoemd als een goed hulpmiddel om kennis over natuur- en landschapsbeheer met elkaar uit te wisselen. Deze activiteiten hebben vaak een grote mate van herkenbaarheid en zijn persoonsgericht. Andere voorbeelden die positief worden ervaren zijn voorlichting per buurtschap of huiskamer gesprekken.

Vervolg

De resultaten uit de verkenning bieden een eerste handvat voor beleid en praktijk om de rol van buitenlui als partner bij natuur- en landschapsbeheer verder te ontwikkelen. Gemeenten kunnen bui-

tenlui stimuleren en ondersteunen bij deze rol en daarmee bijvoorbeeld ongewenste aanplant van exoten voorkomen. Dit kan met goede informatie, verwijzing naar instanties, kennisbronnen, inrichtingssubsidie en aanvullende bepalingen voor bijdragen aan landschappelijke kwaliteit bij het verstrekken van vergunningen. Een eerste punt is het ontwikkelen van het bewustzijn van de kwaliteiten van het landschap waarin men woont. Vandaar uit kan herstel, inrichting en beheer van het terrein worden vormgegeven. Voorbeelden uit de directe omgeving zijn inspirerend.

Natuur- en landschapsorganisaties zullen een goed aanbod van informatie en andere vormen van ondersteuning moeten gaan ontwikkelen. De wijze waarop dit kan gebeuren wordt in het project van Landschapsbeheer Nederland en Alterra verder uitgewerkt.

Er blijven nog veel vragen onbeantwoord over bijvoorbeeld:

- De natuurkwaliteit van terreinen van buitenlui;
- Regionale verschillen in de bijdrage die buitenlui kunnen leveren;
- Een nauwkeuriger schatting van het landelijke areaal verdeeld naar landschapstype/ regio;
- De potentiële meerwaarde voor de landschapskwaliteit, door het inzichtelijk maken van de onderlinge samenhang van particuliere terreinen, terreinen met agrarisch natuurbeheer en mogelijk EHS.

Alterra en Landschapsbeheer Nederland zijn erg geïnteresseerd in initiatieven rond het stimuleren en ondersteunen van buitenlui en willen daar graag over worden geïnformeerd. Belangstellenden die een bijdrage willen leveren aan de verdere ontwikkeling van kennis rond deze doelgroep voor natuurbeleid, nodig ik uit contact op te nemen.

*R. le Rutte is senior onderzoeker Stad Land relaties Alterra.
Rob.lerutte@wur.nl*

NATUUR BIJ DEFENSIE IN CIJFERS

F.F. van der Zee, N.W. Bos & R. Haveman

Nederland loopt internationaal voorop in statistieken over de natuur, zoals de recente lijst met Habitatrictlijngebieden en de Landelijke Natuurdoelenkaart. Vanwege de directe gevolgen die de Habitatrictlijn en Vogelrichtlijn hebben voor terreinbeheerders, is het aardig om te laten zien hoe dit uitpakt bij Defensie als gebruiker en beheerder van natuurterreinen. In het juninummer 2002 van het Vakblad Natuurbeheer is de rol van Defensie als natuurbeheerder uitgebreid beschreven. In dit artikel illustreren we deze rol cijfermatig.

De Landelijke Natuurdoelenkaart nadert zijn voltooiing. De kaart is in feite een landsdekkende samenvatting van de provinciale natuurdoeltypenkaarten en natuurgebiedsplannen, aangevuld met de beheerplannen van Rijkswaterstaat, Defensie en Staatsbosbeheer. De kaart maakt zichtbaar waar in Nederland welke natuurkwaliteit wordt nagestreefd. Op de kaart staan 27 natuurdoelen en de basisafpraak is, dat alle partijen zich zoveel mogelijk zullen inspannen om de natuurdoelen uiterlijk in 2018 op de aangewezen locatie te realiseren. Defensie is een van deze partijen en op enkele kleine aanpassingen na is het overzicht van de natuurdoelen op defensie terreinen gereed (tabel 1).

In Nederland is ruim 28.000 ha defensie terrein. Hiervan heeft slechts 4% (1147 ha) geen natuurdoel. Dit zijn de bebouwde terreinen, kazernes en start-

banen van vliegbases. Voor de andere 27.214 ha zijn wel natuurdoelen vastgesteld. De natuurdoelen bij Defensie behoren voor 77% tot de categorie 'bijzondere natuur'. Dit zijn half-natuurlijke, zeldzamere typen van natuur met een beheer dat gericht is op patronen. Deze typen zijn van bijzondere betekenis voor het behoud van biodiversiteit. Vier natuurdoelen springen er bij Defensie uit: droog schraalgrasland, droge heide, zandverstuiving en bos van arme gronden. Voor deze doelen heeft Defensie een belangrijke verantwoordelijkheid in het realiseren van de doelstellingen van het Rijk. Dit geldt met name voor de natuurdoelen zandverstuiving en droge heide, deze liggen voor respectievelijk 37% en 28% op defensie terrein. Het aardige van de heide bij Defensie is, dat deze in feite nog functioneel beheerd wordt. Defensie moet haar heides open en intact houden van-



Groenknolorchis is een duinvaleitje op de Vliehors. Foto: Nico Bos.